

lerianam heredem instituit: et ab ea trecenta, et quasdam res filiae reliquit; reliquam omnem hereditatem filio Antonino, cum ad annum vicesimum aetatis pervenisset, voluit restitui: quod si ante annum vicesimum decessisset filius, eam hereditatem Honorata restitui praecepit: mater intestata decessit, utrisque liberis legitimis heredibus relictis: postea filius annum agens plenum nonumdecimum, et ingressus vicesimum, necdum tamen eo expleto, decessit filia herede Favia Valeriana sua relictā: a qua amita fideicommissum [et] ex testamento patris portionem hereditatis petebat, et apud praesidem obtinuerat: tutores Valerianae filiae Antonini, egestatem ejus praetendebant, et recitabant divi Hadriani constitutionem, in qua, quantum ad munera⁷⁰ municipalia, jusserat, eum annum, quem quis ingressus esset, pro impleto numerari. Imperator autem noster motus et aequitate rei, et verbis testamenti, si ad annum vicesimum aetatis: quamvis scire se diceret, a divo Marco non excusatum a tutela eum, qui septuagesimum⁷¹ annum aetatis ingressus fuit; nobis et legis Eliae Sentiae argumenta proferentibus, et alia quaedam: contra petricem pronuntiavit.

75. SCEVOLA, lib. 18 Digestorum.

Epistolam ad heredem suum in haec verba scripsit, Titius Cornelio heredi suo salutem. A te peto, Corneli, quoniam ad te devoluta est pars matris meae; item, pars Sempronii curatoris quondam mei contraria fortuna [us]i; et per hoc totus as meus apud te esse speratur: uti reddas restituas Gaiō Seio uncias quatuor. Quaesitum est, cum Sempronius in integrum restitutus sit ab imperatore, [a] quo fuerat deportatus, et adierit hereditatem: an is quoque rogatus sit, ut ex sua portione restituat hereditatem? Respondit, Sempronium quidem non proponi rogatum, Cornelium autem heredem debere pro rata portione maternarum defuncti rerum restitutionem Seio facere. — § 1. Mulier heredis instituti fidei commissit, ut retenta parte quarta, reliquam partem restituere nudi quondam suae, cujus fidei commissit in haec verba: Rogo te, ut id quod ad te ex bonis meis pervenerit, facias⁷² pervenire ad filium tuum. Quaesitum est, quando hoc fideicommissum restituere debeat: utrumne post mortem suam, an jam nunc? Respondit, ad tempus⁷³, quo nurus moretur, fideicommissum aptandum esse.

76. Idem, lib. 19 Digestorum.

Scævola respondit, si pater filium suum impuberem ex asse scriperit heredem, eique codicillis substituerit, deinde filius impubes decesserit: licet substitutio inutilis sit; quia codicillis hereditas neque⁷⁴ dari, neque adimi potest; tamen benigna interpretatione placet, ut mater, quae ab intestato pupillo successit, substitutus fideicommissio obligetur: quod si invicem fuerint substituti, et in fideicommissio substitutionem valere; unoque eorum mortuo, qui supersunt totum accipiunt.

77. Idem, [lib. 20 Digestorum].

Heredibus institutis filius utriusque sexus, singulos rogavit, ut qui sine liberis deederet, partem suam hereditatis sorori fratrive restitueret, aut, si frater sororve non esset, matri suae: et haec verba adjecit, Vosque, liberi carissimi, hoc fideicommissio teneri invicem volo, donec binos liberos educaveritis. Quaesitum est, si quis ex liberis duos filios procreaverit, quamvis superstes non reliquerit, an heredes ejus fideicommissum debeant? Respondit, secundum ea quae proponerentur, videri fideicommissi onere liberatos. — § 1. Titius nepotes ex filia et furiosam filiam suam heredes instituit: et fideicommissit filiae, ut si sine liberis decessisset, pars ei data perveniret ad coheredes. Furiosam ipse Titius in matrimonio collocavit, et enixa est filia post mortem patris. Quaesitum est, defuncta furiosa, superstite ex hujusmodi conjunctione parva filia, an fideicommissum ad coheredes pertineret? Respondit, cum filiam reliquisse proponeretur, fideicommissum non deberi. Claudius: Nam etsi matrimonium cum furiosa non⁷⁵ fuit: satis tamen factum est ejusmodi conditioni.

78. Idem, [lib. 21 Digestorum].

Lucius⁷⁶ Titius intestato⁷⁷ moriturus, cum haberet uxorem, et ex ea filiam emancipatam, codicillis haec verba inseruit: Pertinet [autem] hi codicilli ad uxorem et filiam. Iaque rogo quicquid aut ego reliquero, aut vos ipse habeatis, commune vobis sit. Quod si non ego rogarem, vos pro vestra pietate faceretis. Filia intestati patris bonorum possessionem accepit. Quaesitum est, an aliqua pars hereditatis Lucii Titii ex causa fideicommissi a filia matri debeatur? Respondit, secundum ea quae proponerentur, deberi, si etiam uxore parata sit in commune bona sua conferri. — § 1. Mævia duos filios heredem reliquit, et eodem tes-

70. L. 8, infr. de munerib. — 71. Tit. C. qui aetate se excus. — 72. L. 19, in pr. sup. b. 1. — 73. Inno vide L. 41, in fin. sup. de legat. 3. — 74. L. pen. 2, supra de condit. instit. l. 6, in pr. sup. de jure codicill. — 75. L. 16, in fin. sup. de tu. uq. — 76. L.

tamento ita cavit: Fidei autem heredum meorum committo, uti omnis substantia mea sit pro deposito sine usuris apud Gaium Seium et Lucium Titium (quos etiam, si licuisset⁷⁸, curatores substantiae⁷⁹ meae dedissem remotis aliis), ut hi restituant nepotibus meis: prout quis eorum ad annos vigintiquinque pervenerit, pro portione: vel si unus, ei omnem. Quaesitum est, an fideicommissum praestari a scriptis heredibus Lucio Titio et Seio debeat? Respondit, secundum ea quae proponerentur, Lucium Titium, item Gaium Seium, fideicommissum petere non posse. — § 2. Tres heredes scripsit: Mævium fratrem suum, ex dodrante; Seium, ex sextante; Stichum ejusdem Seii servum, filium autem naturalem Mævii, ex uncia: et fidei commissit Seii, uti Stichum manumitteret, in haec verba, A te peto, Sei, uti tu Stichum manumitteres: dedi unciam faceres; sed et codicillis ita cavit, Unciam ex qua feci Stichum heredem, si quam Seius controversiam moveret, ad Mævium fratrem meum reveri volo. Tu, frater, secundum fidem et pietatem tuam, quicquid ad te pervenerit ex hereditate mea, Stichio filio tuo restituas; quod ut facias, fidei tuae committo. Quaesitum est, cum Seius adierit hereditatem, et propter hoc compulsus Stichum manumiserit: an unciam hereditatis, ex qua Stichus heres institutus est, Stichio manumisso restituere debeat? Respondit, non proponi Seium rogatum, unciam ei restituere. — § 3. Idem quaesit, an, si aliquam controversiam Seius de uncia hac, ex qua Stichus institutus est, facere velit, et Mævius unciam ex causa fideicommissi a Seio fuerit consecutus: utrum hanc solam unciam, ex qua Stichus institutus est, an vero et dodrante, ex quo ipse Mævius institutus est, eidem Stichio restituere debeat? Respondit, de omni restituendo, quod ad Mævium quoquo modo pervenit, testatricem sensisse. — § 4. Pater puerum et puellam heredes instituit, eosque invicem substituit, et si neuter heres esset, eis plures substituit [substitutosque invicem substituit], his verbis, Substitutos heredes invicem substituo: eorumdem filiorum fidei commissit, ut qui eorum vita superasset, et sine liberis intra annum trigessimum moretur, hereditatem his quos heredes substituerat, restituat: filius vita sororem superavit, et intra trigessimum annum sine liberis decessit. Quaesitum est, ex substitutis uno defuncto ante filium, pars ejus, quae ad ceteros substitutos, qui superviverent, pertinet, utrum pro virilibus, an pro hereditariis portionibus quibus sunt substituti, pertineat? Respondit, consequens esse, pro his partibus quibus⁸⁰ substituti essent, fideicommissum pertinere. — § 5. Mævia filium heredem instituit ex quince, Titiam filiam ex quadrante, Septiciam filium ex triente, cujus fidei commissit in haec verba: Te rogo, fili Septici, si intra vicesimum annum sine liberis morieris, quicquid ex hereditate mea ad te pervenerit, hoc fratribus tuis restituas. Quaesitum est, [an] Septicio filio defuncto intra vicesimum annum sine liberis, hoc fideicommissum utrum pro portionibus hereditariis ad fratrem et sororem ejus pertineat, an vero aequaliter? Respondit, pro parte hereditaria. — § 6. Titia ex asse heres scripta, partem dimidiam hereditatis Mæviam rogata restituat: fundum a testatore obligatum luere noluit, sed eum vendente creditore mandavit redimendum Seiae. Quaesitum est, an Titia ex causa fideicommissi Mæviam teneatur? Respondit, cum rogata hereditatem restituere proponatur: nihil proponi, cur non teneatur. Claudius: Subest enim praestari oportere id, quanto plus fundus fuit, quam ad creditorem pervenire oportuit. — § 7. Gaiō Seio ex semisse, Titia ex quadrante, et aliis ex reliquis portionibus heredibus institutis, ita cavit: Fidei autem vestrae mando, Gaii Sei, et Lucia Titia, uti post obitum vestrum reddatis restituatis Titio et Sempronio semissem patrimonii et portioem ejus, quam vobis dedi. Quaesitum est, cum utrique adierint hereditatem, et postea Gaius Seius defunctus sit, Lucia Titia herede instituta, an haec Lucia Titia partem dimidiam semissis, quam rogatum erat Gaius Seius restituere, protinus debeat: an vero, post suam demum mortem, universum fideicommissum, tam ex sua persona, quam ex Gaii Seii datum restituere debeat? Respondit, Luciam Titiam statim teneri, ut partem dimidiam semissis ex persona Seii restituat. — § 8. Filiam suam heredem scripsit et nepotem, quem ex ea habebat, ei substituit, et ita cavit: Lucio Titio fratris mei filio, genero meo, ducentos aureos relinquo, quo legato scio illum contentum esse: quoniam scripsi universam rem meam, eo quod filiam meam et nepotem meum heredes scripsi, universam substantiam etis communicasse: quos invicem commendo: filia adita patris hereditate, divertit a marito. Quaesitum est, an Titius quondam ejus maritus suo vel filii sui nomine, ex fideicommissio communionem bonorum consequi possit viva quondam uxore sua vel post mortem ejus? Respondit, nihil fideicommissi datum genero proponi, praeter ducentos aureos. — § 9. Idem quaesit, eandem uxorem marito he-

ult. 2, sup. de legat. 2. — 77. L. 1, 2, 5, sup. h. t. — 78. 2, Inst. de curator. — 79. L. 6, in fin. sup. de tutel. — 80. L. 25, sup. h. t.

rede scripto, fideicommississe, ut cum moretur, filio communi omne quod ad eum ex hereditate sua pervenisset, restituere: an illa quoque res et possessiones, quae in dotem datae, et post divortium restitutae mulieri fuerant, fideicommissio contineantur? Respondit: quod mulier in bonis suis reliquisset, id fideicommissio contineri. Claudius et alias de eodem facto consultus, ita respondit: sive restituta sint res, secundum id quod supra responsum est, in bonis mulieris computari; sive non sint restituta, quia ex stipulatione de dote reddenda interposita restituendae sint, eo auctiore hereditatem computari. — § 10. Quae habebat filium, et ex eo nepotem, utrosque in mariti potestate, maritum ex asse scripsit heredem, ejusque fidei commissit in haec verba: [Si] Titius maritus meus mihi heres erit, peto, fideique ejus committo, quicquid ex hereditate mea ad eum pervenerit, cum mori coeperit, det restituat Gaiō filio nostro: ita tamen ut decem uncias Gaius habeat, duas autem uncias Seius nepos habeat: quod ut fiat, fidei ejus Titii heredis mei committo. Pater emancipavit filium, nepotem amisit et superstite filio decessit. Quaesitum est, an prior parte scripturae universa hereditas patris ex causa fideicommissi filio debeat: et illa sequentia verba, ita tamen, ut decem uncias filius, duas autem nepos habeat, ex voluntate defuncti ita demum locum haberent, si die fideicommissi cedente filius et nepos eorum in natura essent; cum autem non supervixit ad diem fideicommissi nepos, sequens scriptura cesset? Respondit, ea quae proponerentur ostendere, decem duntaxat uncias filio datas.

§ 11. Heres institutus, uxori rogata totam hereditatem restituere, restituit detracta quarta. Quaesitum est, cum uxor quartam partem hereditatis praesenti die, et reliquam post tempus diei rogata a testatore fuisset restituere: an id⁸¹, quod heres ei detraxisset quarta nomine, in restituendo fideicommissio imputare possit? Respondit, quatenus⁸² cepisset, fideicommissio obstruatur. — § 12. Heredum fidei commissit, ut quicquid ex parte tertio hereditatis pervenerit ad eos, id redderent Gaiō Mævio alumno testatoris, cum fuerit annis quindecim, et subjunxit haec verba: Interim ex refectione pauperum, qui ad vos pervenerint, alais etiam usuris pro quantitate numerorum, redactis: hoc amplius eidem alumno meo hominem Calepianum et vernaem sitorem, qui cum artificio suo mercede data alere poterit. Quaesitum est, cum a mercede multo minora praesentierint heredes scripti, quam usurae summae redactae competebant, an et residuas praestare compelli debeant totius temporis, an ex die quo quantumdecimum expresset? et cum servi legati ei specialiter, ut ex mercedibus aleretur, statim venerint: utrum mercedes an usuras petere debeat? Respondit, secundum ea quae proponerentur, testatorem videri de omni re⁸³ et mercede servorum restituenda sensisse. — § 13. Pluribus heredibus institutis, in quibus et libertis tribus ex dodrante, eidem fundos per praecipionem dedit: et ab his petiit, ne eos alienarent; et ut qui vita superasset, solidos eisdem fundos obtineret: deinde omnia ex his libertis Otacilii fidei commissit, uti quicquid ad eum ex hereditate bonisve pervenisset, deducio pro ea parte aere alieno, et legatis, [et] sibi viginti aureis, restituat Titio. Quaesitum est, an etiam partes tertias fundorum praegestorum [cum] conlibertis eidem deducere deberet? Respondit, secundum ea quae proponerentur, non debere restituere praecipionem, quam ipse testator et legata excipi voluisset. — § 14. Maritus, uxore instituta herede ex parte tertia, et pluribus ei fideicommissis datis, dotem quoque prelegavit his verbis, Seiae uxori meae dari volo a filiis meis summam dotis ejus, quae mihi pro ea illata est: ejusdemque uxoris fidei commissit, ut partem hereditatis et quaecunque ei legasset, post mortem suam Titio filio communi restituere. Quaesitum est, an summam quoque dotis inter cetera legata ex causa fideicommissi filio suo restituere debeat? Respondit, non alias nisi manifestum esset, de dote quoque restituenda testatorem sensisse; atque etiam si sensisset, et hoc fuerit approbatum: ita ejus quoque petitionem fore, si non minus in quantitate, quae Falcidia nomine remaneret, foret, quam in quantitate dotis. — § 15. Rogatus hereditatem restituere Septicio, cum erit annis viginti, interea fundos, quos defunctus pignori acceperat, vendidit, et propterea pigneratitia [judicio] a debitore conventus decessit, herede relicto Sempronio, et iudicio nondum finito restituit hereditatem Septicio. Quaesitum est, an iudicio nihilominus ipse condemnari debeat, cum potuerit retinere, vel caveri sibi id quod ex causa iudicium praestaturus esset? Respondit, iudicium executionem nihilominus adversus heredem et post restitutum hereditatem mansisse. — § 16. Heres ejus, qui post mortem suam rogatus erat universam hereditatem restituere, minimam quantitatem, quam solam in bonis fuisse dicebat, his, quibus fideicommissum debebatur, restituit: postea reptis instrumentis, ap-

81. L. 63, 2, sup. h. t. — L. 43, in fin. sup. de condit. et demonst. — L. 52, 2, 4, sup. ad leg. Falcid. — 82. L. 1, 2, 19, sup. h. t. — 83. L. 43, 2, 3, sup. de legat. 2. — 84. L. 19, C. de transact. obs. l. 9, 2, sup. d. t. — 85. L. 35, in pr. sup. h. t. — 86. 2, 3, Inst. de pupill. substit.

paruit quadruplo amplius hereditate fuisse. Quaesitum est, an in reliquum fideicommissi nomine conveniri possit? Respondit, secundum ea quae proponerentur, si non⁸⁴ transactum esset, posse.

79. Idem, [lib. singul. Quaesitionum publice tractatarum].

Si pupillus parenti suo heres extitit, et fideicommissam hereditatis partem restituit, mox abstinetur paternae hereditate: optio deferenda est fideicommissario ut aut portionem quoque pupilli agnoscat, aut toto discedat; aut omnimodo bona vendenda sunt, ut id, quod superfluum est, pupillo servetur; et si in solidum bona venire non possunt, omnimodo actiones fideicommissariae denegandae erunt: erat enim in potestate illius, universum suscipere, et si quid plus erit, pupillo servare.

80. Idem, lib. 5 Digestorum.

Matrem et avunculium, eodemque creditores suos, heredes scripsit Lucius Titius, et eorum fidei commissit, ut post mortem restituere, quod ex re familiari testatoris consumperunt, et multos heredes reliquerunt: quibus scientibus, multa corpora, quae remanserant ex bonis Lucii Titii, Septicius possedit. Quaesitum est, an id, quod Lucius Titius debuit matri et avunculo, heredes eorum a Septicio petere possint? Respondit, non posse. Claudius: Additione enim hereditatis confusa⁸⁵ obligatio intercedat: sed fideicommissi repetitio erat: cujus aequitas deficit his, qui multa ex hereditate consumpsisse proponuntur.

81. PAULUS, imperialium Sententiarum in cognitionibus prolatarum ex libris 6 libro 1, seu Decretorum libro 2.

Julius Phœbus testamento facto, cum tres liberos heredes institueret, Phœbum et Heracliam ex eadem matre, Polyeraten ex alia, aequis portionibus, petiit a Polyrate minore fratre, ut accepto certo praedio, hereditatem fratribus concederet; et invicem eos, qui ex eadem matre erant, si qui eorum heres non fuisset, substituatur: Polyerati, si intra pubertatem decessisset, secundas tabulas fecit, quas matri ejus condemnavit aperiendas⁸⁶, si impubes obisset; deinde petiit a prioribus, ut si quis eorum sine liberis deederet, portionem suam, exceptis bonis maternis eorum et avitis, ei, vel eis, qui superessent, restituere. Heraclia soror mortua sine liberis, fratrem Phœbum heredem instituit. Polyerates fideicommissum petierat, et obtinuerat apud Aurelium Proculum proconsulem Achaiae: appellatione facta, cum solum Phœbus egisset *μοναρχος*, id est, altera parte absente, victus est, quia ei vel eis verba utroque fratres complecterentur; atqui invicem duos illos tantum substituatur: sed et voluntas haec patris videbatur, qui exceperat eorum bona materna, quia Polyerates aliam matrem, et quidem superstem habebat, cujus etiam fideicommissum erat, vel legata, quae ei dederat, intestata moriens Polyerati filio suo restituere.

TIT. II.

QUANDO DIES LEGATORUM VEL FIDEICOMMISSORUM CEDAT.

1. PAULUS, lib. 2, ad Sabinum.

Mortuo patre, licet vivo pupillo, dies legatorum a² substituto datorum cedit.

2. ULPIANUS, lib. 15, ad Sabinum.

Si pure sit usufructus legatus, vel usus, vel habitatio³; neque eorum dies ante aditam hereditatem cedit, neque petitio ad heredem transit; idem, et si ex die sit usufructus relictus.

3. Idem, lib. 5 Disputationum.

Nam cum ad heredem non transferatur, frustra⁴ est, si ante quis diem ejus cedere dixerit.

4. Idem, lib. 19, ad Sabinum.

Si cum heres morietur, legetur: conditionale⁵ legatum est; denique vivo herede defunctus legatarius ad heredem non transfert. — § 1. Si vero cum⁶ ipse legatarius morietur, legetur ei: certum est, legatum ad heredem transmitti.

5. Idem, lib. 20, ad Sabinum.

Si post⁷ diem legati cedentem legatarius decesserit, ad heredem suum transfert legatum. — § 1. Itaque si purum legatum est, ex die mortis

Tit. II. — 1. Lib. 6, C. 55, adde lib. 7, sup. tit. 3. — 2. L. 7, 2, 3 et 4, infr. h. t. — 3. C. 9, infr. eod. — 4. L. 5, 2; L. 16, in fin. infr. eod.; L. un. 26, C. de eodue. toll. — 5. L. 15, in fin. infr. h. t.; L. 12, in fin. sup. de legat. 2; L. 1, 2, 3; L. 75, L. 79, 2, sup. de condit. et demonst. — 6. d. L. 79, in pr. — 7. L. 5, C. h. t.

dies ejus cedit. Si vero post diem sint legata relicta, simili modo, atque in puris dies cedit; nisi forte id fuit legatum, quod ad heredem non transit: nam hujus dies non ante cedit: ut puta si usufructus sit post annum relictus; hanc enim sententiam probamus. — § 2. Sed si sub conditione sit legatum relictum, non prius dies legati cedit, quam conditio fuerit impia: ne quidem, si ea sit conditio, quæ in potestate sit legatarii. — § 3. Sed si ea conditio fuit, quam prætor remittit: statim dies cedit. — § 4. Idemque et in impossibili conditione, quia pro puro hoc legatum habetur. — § 5. Item si qua conditio sit, quæ per legatarium non stat, quo minus impleatur; sed, aut per heredem, aut per ejus personam, in cuius persona jussus est parere conditioni: dies legati cedit; quoniam pro impleta habetur: ut puta si jussus sit heredi decem dare, et ille accipere nolit. Sed et si ita mihi legatum sit, si Sciam uxorem duxero, nec ea velit nubere: dicendum erit, diem legati cedere, quod per me non stat, quo minus paream conditioni, sed per alium stat, quo minus impleatur conditio. — § 6. Eisdem autem diebus, id est, iisdem pensionibus, heredi præstabitur legatum, quibus legatario ipsi præstabitur. — § 7. Si cum dies legati cedere inciperet, alieni quis juris est: debentur his legatum, quorum juri fuit subjectus; et ideo, si purum legatum fuerit, et post diem legati cedentem liber factus est: apud dominum legatum relinquet; sed si usufructus fuerit legatus, licet post mortem testatoris, ante aditam [tamen] hereditatem, sui juris efficiatur: sibi legatum acquirit.

6. PAULUS, lib. 3, ad Sabinum.

Quod pure datum est, si sub conditione adimitur, quasi sub conditione legatum habetur. — § 1. At si extrinsecus suspendatur legatum, non ex ipso testamento: licet ante decedat legatarius, ad heredem transmississe legatum dicimus; veluti si rem dotalem maritus legaverit extero, et uxori aliquam pro dotali re pecuniam; deinde deliberante uxore ad electione dotis, decesserit legatarius, atque legatum elegerit mulier ad heredem transire legatum dictum est; idque et Julianus respondit: magis enim mora, quam conditio legato injecta videtur. — § 2. Eorum legatorum, quæ in codicillis relicta sunt, perinde dies cedit, atque testamenti relictorum.

7. ULPIANUS, lib. 20, ad Sabinum.

Heredis aditio moram legati quidem petitioni facit, cessionem diei non facit. — § 1. Proinde sive pure institutus tardius adeat, sive sub conditione per conditionem impediatur: legatarius securus est. — § 2. Sed et si nondum natus sit heres institutus, aut apud hostes sit, similiter legatario non nocet: eo quod dies legati cessit. — § 3. Inde dicimus: Et si a substituto legatum sit relictum; quamvis institutus decesserit, defuncto legatario non nocet, si postea heres institutus repudiavit; nam ad heredem suum transtulerit petitionem. — § 4. Tandem et si ab impuberis substituto legatur: nam ad heredem suum legatum transtulit. — § 5. Tractari tamen potest, si impuberi substitutus damnatus sit, si intra pubertatem filius decesserit, Seio centum dare: an vivo pupillo defunctus Seius ad heredem transferat, quasi ea conditio sit expressa, quæ inerat? Et magis est, ad heredem legatarii transire. — § 6. Interdum aditio heredis legatis moram facit: ut puta si forte servo manumisso, vel ei, cui servus legatus est, et ideo servo aliquid legatum sit: nam servo legati relictum ante aditam hereditatem dies non cedit.

8. Idem, lib. 24, ad Sabinum.

Nam cum libertas non prius competat, quam adita hereditate: acquisitum visum est, nec legati diem ante cedere; alioquin inutile fieret legatum, si dies ejus cessisset, antequam libertas competeret: quod evenit, si servo pure legatur, et liber esse sub conditione jubeatur: et pendens conditio inveniat, et post aditam hereditatem.

9. Idem, lib. 24, ad Sabinum.

Si habitatio filiofamilias vel servo legata sit, pato, non acquiri domino vel patri legatum, si ante aditam hereditatem filius vel servus decesserit: nam cum personæ cohereat, recte dicitur ante aditam hereditatem diem non cedere.

10. Idem, lib. 23, ad Sabinum.

Cum in annos singulos legatur, non unum legatum esse, sed plura constat.

8. L. 21, in pr. infr. cod.; L. un. § 2, C. de caduc. toll. — 9. L. 3, supr. h. t. — 10. L. 4, supr. de condi. et demonstr.; L. un. § 7, C. de caduc. toll. — 11. L. 8, supr. de condi. insit. — 12. L. 24, supr. de condi. et demonstr.; L. 1, C. de instit. et substit. — 13. L. 15, infr. de reg. jur. — 14. L. 7, l. 19, in pr. supr. de adm. vel transfr. legat.; L. 107, in fin. supr. de condi. et demonstr. — 15. L. 99, supr. d. t. — 16. L. 19, § 2, infr. h. t. — 17. L. 7, supr. cod. — 18. L. 21, § 1, infr. cod. — 19. L. un. § 6, C. de caduc. toll. — 20. d. § 6.

11. JULIANUS, lib. 37 Digestorum.

Nec refert, singuli aurei in annos singulos legentur, an in annum primum mille aurei, in secundum homo, in tertium frumentum.

12. ULPIANUS, lib. 23, ad Sabinum.

Nec semel diem ejus cedere, sed per singulos annos. — § 1. Sed utrum initio cujusque anni, an vero finito anno cedat, questionis fuit? Et Labeo, Sabinus, et Celsus, et Cassius, et Julianus in omnibus, quæ in annos singulos relinquuntur, hoc probaverunt, ut initio cujusque anni hujus legati dies cederet. — § 2. Inde Julianus ait, hoc legatum, si servo relinquatur, deinde post primum vel alterum annum sit liber, sibi eum acquirere. — § 3. Item Celsus scribit, quod et Julianus probat, hujus legati diem ex die mortis cedere, non ex quo adita est hereditas: et, si forte post multos annos adeatur hereditas, omnium annorum legatario debentur. — § 4. Sed et si quotannis sit legatum, mihi videtur etiam in hoc initium cujusque anni spectandum: nisi forte evidens sit voluntas testatoris in annuis pensionibus ideo dividendis, quoniam non legatario consultum, sed heredi prospectum voluit, ne urgeretur ad solutionem. — § 5. Si in habitatione aliquid, vel in disciplina legatur sic, annua vel quotannis: quibus diebus pensio debetur habitationis vel mercedis disciplinarum, iisdem intelligitur legatum relictum, conjectura voluntatis facta. — § 6. Novissime Pomponius scribit, nihil interesse, utrum in annos singulos vel quotannis, an in singulos menses vel quot mensibus, an in singulos dies vel quot diebus legatur: ipse quoque huic sententiæ accedo: proinde, et si annui legentur tot aurei, idem erit dicendum. — § 7. Si cui homo generaliter sit legatus et antequam vindicet, decesserit: ad heredem suum legatum transtulit. — § 8. Si Titio sit [sic] legatum, quem Seius elegerit, et Seius post electionem decesserit: locus est vindicationis semel acquisitæ.

13. POMONIUS, lib. 6, ad Sabinum.

Hujusmodi legatum, si illud factum fuerit, sive non [fuerit], illi do, lego, ad heredem non transit, nisi alter casus vivo legatario existierit: quoniam causa, ex qua debeatur, præcedere semper debet: nec, quia certum est, alterum futurum, omnimodo debetur: nam tale legatum, cum maritus heres datus, certum est debitum [iri], et tamen ad heredem legatarii non transit, si vivo herede decedat.

14. ULPIANUS, lib. 24, ad Sabinum.

Si usufructus aut decem, unum legatarius voluerit, sint legata: utrumque spectandum, et mortem testatoris, et aditionem hereditatis: mortem, propter decem; aditionem, propter usumfructum; quamvis enim electio sit legatarii, tamen nondum electioni locus esse potest: cum proponatur, [aut] nondum testatorem decessisse, aut eo mortuo hereditas nondum adita. — § 1. Inde querit Julianus, si post mortem testatoris legatarius decedat, an ad heredem transtulerit decem legatum? Et libro 37 Digestorum scribit, posse dici, decem transtulisse: quia mortuo legatario dies legati cedit; argumentum Julianus pro sententiâ sua adfert tale, Seio decem, aut, si peperit, fundum heres meus datus: nam si, antequam pariat, inquit, decesserit, ad heredem suum decem transtulit. — § 2. Si ita quis legaverit filiofamilias, ut ipsi solvatur: potest præcedere legatum, nec imputari heredi cur non patri sed potius filio solvat; finge enim hoc nominatim expressum ita, ut filio solvat: certe si pater petat, exceptione erit repellendus. — § 3. Si dies legati cesserit, deinde legatarius in jus alienum pervenit: ipsi potius debetur legatum, in cuius ipse jus pervenit: transeunt enim cum eo, quæ ei debebantur; sed, si sub conditione fuerit legatum, non transit, sed expectabitur conditionem: eique acquiratur, cuius juris erit conditionis existentis tempore; quod si sui juris fuerit eo tempore, sibi potius acquirat.

15. Idem, lib. 3 Disputationum.

Si ita esset liberis fideicommissum relictum, si morte patris sui juris essent effecti, nec mortalitate patris sed emancipatione patres familiarum constituti sint: debentur eis fideicommissum nemo dubitaverit: diemque ejus emancipatione cessisse qui morte patris cederet.

16. JULIANUS, lib. 35 Digestorum.

Cum ita legatum est, Stichum, vel quod ex Pamphila natum erit, heres meus datus: non ante dies legati ejus cedit, quam aliquid ex Pamphila natum fuerit, aut certum fuerit, nasci non posse. — § 1. Cum

21. L. 2, supr. h. t. — 22. L. 4, supr. de annis legat.; L. 1, § 16, supr. ad leg. Falcid. — 23. L. 1, C. h. t.; L. 11, supr. de usu et usufr. legat. — 24. d. l. 1. — 25. L. 20, l. 26, § ult. infr. h. t. — 26. L. 19, in fin. supr. de opt. legat.; § 23, Inst. de legat. — 27. L. 4, in pr. supr. h. t. — 28. L. 21, supr. de usu et usufr. legat. — 29. L. 15, in pr. supr. de adopt. — 30. L. 4, C. de condi. insit. — 31. L. 11, § 2, supr. de legat. 3; L. 22, in pr. supr. d. Sc. Trebell.; code l. 5, C. de instit. et substit.

servo legato, antequam hereditas ejus, qui legaverat, adiret, usufructus ab alio legatus fuerit; et prior hereditas ejus, qui usufructum legaverit, adita fuerit: nulla ratio est, cur diem legati cedere existimemus, antequam ea quoque hereditas, ex qua servus legatus erat, adeatur; tum neque in præsentia ullum emolumentum hereditati adquiratur: et, si interim servus mortuus fuerit, legatum extinguatur; quare adita hereditate existimandum est usufructum ad eum, cuius servus legatus esset, pertinere. — § 2. Quod si servus, cui usufructus legatus fuerit, ipse legatus non fuerit: dicendum est, usufructum ad hereditatem pertinere, eo quod dies ejus ante aditam hereditatem non cesserit.

17. Idem, [lib. 36 Digestorum].

Cum legato servo aliquid legatur, dies ejus legati, quod servo datur, non mortis tempore, sed adite hereditatis cedit: et ideo impedimento non est regula juris, quo minus manumisso legatum debeatur: quia etsi confestim paterfamilias moreretur, non in ejusdem personam et emolumentum legati et obligatio juris concurreret. Perinde igitur est hoc, de quo queritur, ac si filio herede instituto patri legatum esset; quod consistere intelligitur: eo quod quamvis statim paterfamilias moriatur, potest emancipatus adire hereditatem, ut patri legatum debeat.

18. Idem, lib. 37 Digestorum.

Is, cui ita legato est, Quandoque liberus habuerit, si prægnante uxore relicta decesserit, intelligitur libera conditione decessisse, et legatum valere: si tamen posthumus natus fuerit.

19. Idem, lib. 70 Digestorum.

Cum sine præfinitione temporis legatum ita datum fuerit: Uxori meæ penum heres datus; si non dederit, centum dato: unum legatum intelligitur [centum] et statim peti potest; penoris autem causa eo tantum pertinet, ut, ante litem contestatam tradita peno, heres liberetur. — § 1. Quod si ita scriptum sit, Si penum intra kalendas non dederit, centum dato: non efficitur, ut duo legata sint, sed ut centum legata sub conditione videantur; idcirco si uxor ante kalendas decesserit, heredi suo neque penum relinquat, quæ legata non est: neque ea centum, quia dies legati cesserit. — § 2. Cum ab eo mihi fideicommissum datum est, cui sub conditione legatum est, quemadmodum si herede instituto sub conditione, pure mihi legatur. — § 3. Si debitori, quod sub conditione debet, legatum est, præsens legatus est: agique ex testamento statim potest, ut liberatio præstetur: et, si post mortem testatoris decesserit, ad heredem transmittit actionem. — § 4. Hæc dicenda erunt, et si non ipsi debitori, sed alii cuilibet similiter legatum esse proponatur.

20. MARCIANUS, lib. 6 Institutionum.

Si cum præfinitione annorum legatum fuerit, veluti Titio dena usque ad annos decem: Julianus lib. 30 Digestorum scribit interesse, et si quidem alimentorum nomine legatum fuerit, plura esse legata, et futurorum annorum legatum legatarium mortuum ad heredem non transmitti: si vero non pro alimentis legavit, sed in plures pensiones divisit oxonerandi heredis gratia, hoc casu ait omnium annorum unum esse legatum, et intra decennium decedente legatario etiam futurorum annorum legatum ad heredem suam transmitti; quæ sententiâ vera est.

21. PAULUS, lib. 2, ad Vitellium.

Si dies adposita legato non est, præsens debetur aut confestim ad eum pertinet, cui datum est; adjecta, quamvis longa sit, si certa est, veluti kalendis Januariis centesimis, dies quidem legati statim cedit: sed ante diem peti non potest. At si incerta [quasi cum pubes erit, cum in familiam nuperit, cum magistratum inierit, cum aliquid demum, quod scribendo comprehendere sit commodum, fecerit]: nisi tempus, conditio obligat, neque res pertinere, neque dies legati cedere potest. — § 1. Si sub conditione, qua te heredem instituit, sub ea conditione Titio legatum sit: Pomponius putat, perinde hujus legati diem cedere, atque si pure relictum esset; quoniam certum esset, herede existente debitum iri: neque enim per conditionem heredum fieri incerta legata: nec multum interesse tale legatum ab hoc, si heres erit, dato.

22. POMONIUS, lib. 3, ad Quintum Mucium.

Si Titio, cum [is] annorum quatuordecim esset factus, legatum fuerit, et is ante quartumdecimum annum decesserit, verum [est] ad heredem ejus legatum non transire: quoniam non solum diem, sed et conditionem hoc legatum in se continet, si effectus esset annorum quatuor-

32. L. 17, infr. h. t. — 33. L. 3, supr. cod. — 34. L. 16, § 1, supr. cod. — 35. L. 25, supr. de legat. 1. — 36. L. 20, supr. ad Sc. Trebell.; L. 155, infr. de verb. sign.; L. 187, infr. de reg. jur. — 37. Adde L. 24, infr. h. t.; L. 1, § 8, supr. ad leg. Falcid.; L. 1, supr. de peno. — 38. L. 7, § 2, supr.; L. 21, in fin. infr. h. t. — 39. L. 12, § 4, supr. cod. — 40. L. 1, § 1, infr. de verb. oblig. — 41. L. 2, § 7; L. 24, in pr. supr. de condi. et demonstr. — 42. L. 10, in pr. supr. de condi. et demonstr. — 43. L. 7, C. de instit. et substit. — 44. L.

decim: qui autem in rerum natura non esset, annorum quatuordecim non esse non intelligeretur. Nec interest, utrum scribatur, Si annorum quatuordecim factus erit: an ita: cum priore scriptura per conditionem tempus demonstratur, sequenti per tempus conditio: utrobique tamen eadem conditio est. — § 1. Quædam autem conditiones etiam supervacue sunt: veluti si ita scribat, Titius heres esto: Si Titius hereditatem meam adierit, Mævio decem dato; nam pro non scripto ea conditio erit, ut omnimodo ad heredem Mævii legatum transeat, etiam si Mævius ante aditam hereditatem decesserit. Et idem si ita fuerit scriptum: Si Titius hereditatem meam adierit, intra dies centum Mævio decem dato; nam hoc legatum in diem erit, non sub conditione: quia definitio Labeonis probanda est, dicentis, id demum legatum ad heredem legatarii transire, quod certum sit debitum iri, si adeatur hereditas. — § 2. Si tamen duos heredes instituat; et si alter ex his adeat hereditatem, alicui legem, ab omnibus heredibus: non erit pro supervacuo ea conditio, sed in portionem quidem coheredis valebit; in ipsius autem, cuius persona in conditione comprehensa est, supervacua erit: perinde atque si solo coherede instituto, eo modo legatum esset.

23. ULPIANUS, lib. 4, ad legem Juliam et Papiam.

Cum in annos singulos legatum relinquatur: sine dubio per annos singulos, inspecta conditione legatarii, ait capere: et si plurium servus sit, singulorum dominorum erunt personæ spectandæ.

24. PAULUS, lib. 6, ad legem Juliam et Papiam.

Si penum heres dare damnatus sit vel fundum, et si non dedisset, decem: ego accipi et penum legatum et translata esse in decem, si noluerit penum heres dare: et tunc pecuniam debentur, cum interpellatus fundum non dedisset: et si interea decesserit legatarius, tunc heredi ejus non nisi fundum debentur; namque cum dictum est, [At] Publicius fundum dato, perfectum est legatum: et cum dicit, Si non dederit, centum dato, sub conditione fundi legatum ademptum videri eo casu, quo centum debentur cæperint: quorum quia conditio vivo legatario non extiterit, forte quia interpellatus heres non sit, evenerit, ut ademptio nihil egerit, fundique legatum duraverit. — § 1. Plane si sic legatum sit, Si penum non dederit, decem dato: dicimus non esse penum legatum.

25. PAPIANUS, lib. 18 Questionum.

Cum illud aut illud legatur, enumeratione plurium rerum disjunctivo modo comprehensa, plura legata non faciunt. Nec aliud probari poterit, si [pure] fundum alterum, vel alterum sub conditione legaverit: nam, pendente conditione, non erit electio: nec si moriatur, ad heredem transisse legatum videbitur. — § 1. Heres meus Titio dato, quod mihi Seius debet: si Seius pupillus sine tutoris auctoritate nummos accepisset, [nec] locupletior factus esset, et petitor ad præsens debitum verba retulit, quia nihil ejus debet, nullius momenti legatum erit; quod si verbo debiti naturalium obligationem et futuram solutionem cogitavit: interim nihil [si] Titius petet, quasi tacite conditio inserta sit: non secus ac si ita dixisset, Titio dato quod pupillus solverit; vel si legasset quod ex Arethusa natum erit, vel fructus, qui in illo fundo nascuntur. Contrarium non est, quod si medio tempore legatarius moriatur, et postea partus edatur, fructus perveniant, pecuniam pupillus exsolvat: heres legatarii petitionem habet: namque dies legati, cui conditio non adscribitur, quamvis extrinsecus expectanda sit, cedit.

26. Idem, lib. 9 Responsorum.

Firmio Heliodoro fratri meo dari volo quinquaginta ex reditu prædiorum meorum futuri anni: postea non videri conditionem additam, sed tempus solvendæ pecuniæ prolatum videri: respondi, fructibus fini relicta pecuniæ non perceptis, ubertatem esse necessariam anni secundi. — § 1. Cum ab heredibus alium centum dari voluisset testator, eamque pecuniam ad alium transferri, ut in annum vicesimum quantum trientes usuras ejus summæ perciperet alumnus, ac post eam ætatem sortem ipsam: intra vicesimum quintum annum eo defuncto, transmissum ad heredem pueri fideicommissum, respondi: nam certam ætatem sorti solvendæ præstitutam videri, non pure fideicommissum relicto conditionem insertam: cum autem fideicommissum ab eo peti non posset, penes quem voluit pecuniam collocari, propter hæc verba: Eamque alumnus meo post ætatem superscriptam curabit reddere, fideicommissum ab heredibus petendum, qui pecuniam dari stipulari debuerunt: sed fideiussores ab eo

45, § 1, supr. de legat. 2. — 46. L. 107, supr. de condi. et demonstr. — 47. L. 19, § 2, supr. h. t. — 48. L. 49, § 3, supr. de legat. 1. — 49. d. l. 49, § 2. — 50. L. 48, § 2, infr. de verb. oblig. — 51. L. 11, supr. de annis legat. — 52. Adde l. 19, in pr. supr. h. t. — 53. L. 27, supr. de legat. 2. — 54. Immo vide l. 59, infr. de oblig. et act. — 55. L. 1, in fin. supr. de condi. et demonstr.; L. 73, in pr. infr. de verb. oblig. — 56. L. 46, in fin. supr. ad Sc. Trebell.